

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

“ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ”

(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

МАУП

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна епоха характеризується зростанням ролі науки в житті суспільства, що виявляється у її впливах на всі сфери суспільного життя. Процес оновлення знання про світ відбувається дедалі стрімкішими темпами. Водночас в результаті поглибленого пізнання світу постають нові проблеми, які призводять до розчарування у перспективах розвитку науки, критиці раціоналізму як такого та протиставлення йому інших, ненаукових форм пізнання. Протиставлення “двох культур”, природничої та гуманітарної (Ч. П. Сноу), нині змінюється необхідністю розуміння людського пізнання у всій його цілісності та різноманітності форм. Руйнівні наслідки використання науки в егоїстичних інтересах певних суспільних груп потребують гуманітарної експертизи, аналізу мети та ідеалів пізнавального процесу.

Таким чином, щоб займатися пізнавальною діяльністю у будь-якій конкретній сфері, студент має розуміти загальні закономірності пізнавального процесу, фундаментальні проблеми пізнання, по-перше, маючи цілісне уявлення про саме поняття “наука”, по-друге, розуміючи взаємодію науки з іншими, позанауковими формами пізнання, по-третє, розуміючи обумовленість процесу пізнання соціокультурними детермінантами. Студент має також виявити історичний підхід до наукового пізнання, розуміння того, що саме поняття “наука” історично розвивалося, певним чином взаємодіяло з філософією та позанауковими сферами пізнання, змінювалися його ідеали, норми, методи. Все це було тісно пов’язано з розумінням людини та культури як таких. Студент має зрозуміти діалектику пізнавального процесу, його стадіальність.

Таким чином, мета курсу “Теорія пізнання” — сприяти розвитку наукового світогляду студентів шляхом поглибленого розуміння пізнавального процесу та пізнавального ставлення людини до світу.

Підготовлено доцентом кафедри філософії *А. І. Кретовим*

Затверджено на засіданні кафедри філософії (протокол № 16 від 17.09.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Кретов А. І. Навчальна програма дисципліни “Теорія пізнання” (для бакалаврів). — К.: «Вид. дім «Персонал», 2010. — 30 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Теорія пізнання” (для бакалаврів), питання для самоконтролю, теми контрольних робіт, список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми	Лекції (годин)	Семінари (годин)	Сам. Робота (годин)
	Змістовий модуль I. Пізнання як предмет філософського аналізу. Сутність наукового пізнання			
1	Пізнання як предмет філософського аналізу.			
2	Природа знання, його джерела та межі			
3	Особливості наукового знання			
4	Позанаукові форми знання			
	Змістовий модуль II. Проблеми теорії пізнання у контексті історії філософії та філософії науки			
5	Етапи розвитку наукового знання. Наукові революції та зміна ідеалів наукового пізнання			
6	Антична філософія. Проблема знання та гадки; знання та хиби. Від міфу до логоса			
7	Проблеми теорії пізнання у філософії Середньовіччя та Відродження. Знання, переконання, віра та авторитет. Релігія, мистецтво та наука			
8	Сприйняття як джерело та різновид знання. Сенсуалізм та емпіризм у філософії Нового часу			
9	Мислення як проблема теорії пізнання. Класичний ідеал раціональності			
10	Пізнання та діяльність. Проблема пізнання у німецькій класичній філософії			
11	Проблема зв'язку пізнання та практики у марксизмі та неомарксизмі			
12	I. Кант як попередник сучасної некласичної раціональності			
13	Шлях від позитивізму та неопозитивізму: філософія XIX – поч. XX ст. Сцієнтизм			
14	Постпозитивізм на шляху аналізу проблем пізнання			

	Змістовий модуль III. Становлення специфіки соціально-гуманітарного пізнання			
14	Гносеологічні ідеї у неокантіанстві та феноменології. Віра і знання			
15	Ірраціоналістична реакція на гносеологізм філософії. Пізнання у життєвому контексті. Особисте і колективне знання			
16	Структуралізм: шлях “реабілітації” можливостей об’єктивно-наукового знання у сфері гуманітарних наук			
17	Специфіка соціально-гуманітарного пізнання. Феноменологія та герменевтика. Феноменолого-герменевтична програма у другій пол. XX ст.			
18	Специфіка історичного знання у контексті “феноменологічного повороту” XX ст.: нове бачення культурних феноменів			
19	Роль Макса Вебера у розвитку соціального пізнання. Критика інтуїтивізму та натуралізму у гуманітарних науках			
20	Епістемологічні проблеми в українській та російській філософії			
	Змістовий модуль IV. Форми та методи пізнавальної діяльності			
21	Взаємодія чуттєвого та раціонального у пізнанні			
22	Основні форми наукового знання. Наукова теорія			
23	Проблема істини у пізнанні			
24	Методи наукового пізнання			
Разом годин		48	28	162

ЗМІСТ
дисципліни
“ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ”

Змістовий модуль I. Пізнання як предмет філософського аналізу. Сутність наукового пізнання

Тема 1. Пізнання як предмет філософського аналізу. Природа знання, його джерела та межі

Пізнання та знання. Знання як цінність. Знання як засіб і мета. Походження та обґрунтування знання. Характер процесу накопичення знання. Проблема достовірності та меж знання. Знання та реальність. Ознаки знання. Співвідношення понять “гносеологія” та “епістемологія”. Теорія пізнання в системі філософського знання, її специфіка. Співвідношення теорії пізнання з методологією науки. Теорія пізнання у контексті історії науки та культури. Продукування та функціонування знання на тлі культурного контексту. Знання у сучасній інформаційній цивілізації.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 2. Особливості наукового пізнання

Складові наукового пізнання. Філософське знання та його співвідношення з наукою. Проблеми пізнання в науці та філософії.

Література: основна [3; 7; 8; 14; 16; 37];
і-нет [4];
додаткова [11]

Тема 3. Позанаукові форми знання

Різноманітність форм знання. Міф, релігія, мистецтво, здоровий глузд як різновиди знання та форми пізнавальної діяльності. Буденне знання, його роль у становленні та функціонуванні науки. Паранаукові форми знання. Обумовленість стосунків наукового та позанаукового знання певним етапом історичного розвитку. Проблема позанаукового знання з позицій теорії пізнання і наукової експертизи. Різновиди позанаукового знання (паранаукове, псевдонаукове, квазінаукове, антинаукове).

Література: основна [3; 7; 8; 14; 16; 37];
і-нет [4];
додаткова [11; 21]

Тема 4. Етапи розвитку наукового пізнання. Наукові революції та зміна ідеалів наукового пізнання

Характеристика класичного, некласичного та постнекласичного ідеалів наукової раціональності (за В. Стьопіним). Поширення ідей плюралізму у сучасній (постнекласичній) культурі. Плюралістична тенденція у тлумаченні науки. Антифундаменталізм як передумова плюралізму у тлумаченні науки. Різновиди філософсько-методологічного плюралізму: ситуаційний плюралізм (Г. Радницький); інтерналістський плюралізм (І. Лакатос); анархістський плюралізм (П. Фейерабенд), екстерналістський плюралізм (О. Шпенглер, Т. Кун, Ю. Хабермас). Ствердження критерію проблемності (здатності вирішувати проблеми) як “метаметодологічного стандарту” — провідної цінності сучасного ідеалу науковості. Зростання уваги до зовнішніх (соціокультурних) аспектів розвитку науки.

Література: основна [3; 6; 7; 15];
і-нет [41];
додаткова [11; 21]

Змістовий модуль II. Проблеми наукового пізнання в контексті історії філософії та філософії науки

Тема 5. Антична філософія. Проблема знання та гадки; знання та хибі. Від міфу до логоса

Соціокультурні та духовні витоки давньогрецької філософії. Давньогрецьке мистецтво та релігія в контексті проблем пізнання світу. Міф як різновид пізнання. Давньогрецький поліс та проблеми раціоналізації пізнавальних процесів. Поняття теорії. Епістема і докса. Пізнання як пошук першопричин (мілетська школа), розбіжність між істиною та гадкою (елеати). Апорії Зенона. Релятивізм софістів. Пошуки понять (ідей) як основи знання. Сократ та його відкриття людини. “Даймоніон” Сократа. Спрямованість діалектичного методу Сократа. Сократичне “незнання” та іронія. “Спростування” та сократична “майевтика”. Шлях до обґрунтування знання. Теорія пізнання світу Платона. Джерела та ступені пізнання за Платоном. Гадка і наука. Діалектика Платона. Шляхи наближення до абсолюту та віддалення від нього. Очищення душі як пізнання. Міф про печеру та його тлумачення. Аристотель про чотири причини. Розуміння надчуттєвого Аристотелем. Структура фізичного світу. Три частини душі. Розуміюча душа та раціональне пізнання. Гносеологічна проблематика

в еліністичну епоху. Стоїки, скептики, епікурейці. Неоплатонізм та неопіфагорейство. Пізнавальні проблеми у конкретних науках у класичну та еліністичну епоху (медицина, математика, філологія, географія).

Література: основна [24; 33; 37];
і-нет [2];
додаткова [29]

Тема 6. Проблеми теорії пізнання у філософії Середньовіччя та Відродження. Знання, переконання, віра та авторитет. Релігія, мистецтво та наука

Значення принципу теоцентризму для теорії пізнання Середньовіччя. Проблеми пізнання у Блаженного Августина. Співвідношення знання та віри як гносеологічна проблема Середньовіччя. Значення авторитету у пізнанні епохи Середньовіччя. Зростання цінності знання. Розуміння природи універсалій: номіналізм, реалізм, концептуалізм. Аристотелізм Аверроеса. Номіналізм Оккама. Вчення Фоми Аквінського. Натурфілософія мислителів епохи Відродження. М. Кузанський про ступені пізнання та “вчене незнання”. Роль живопису у ренесансному пізнанні світу, її зв’язок з наукою. Телезіо про значення досвіду і почуттів у пізнанні природи. Теорія пізнання Джордано Бруно. Специфіка натурфілософії епохи Відродження. Роль уяви в епоху Відродження. Функції герметизму, астрології, алхімії та каббали у підготовці науки Нового часу.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 7. Сприйняття як джерело та різновид знання. Сенсуалізм та емпіризм у філософії Нового часу

Історичні передумови створення класичного природознавства. Наукова революція XVII ст. та проблема методу пізнання. Вплив механіцизму на гносеологію та картину світу Нового часу. Вироблення нової моделі науки Ф. Беконом. Критика чотирьох основних типів “ідолів” та причин помилок у пізнанні. Роль скептицизму у постановці та вирішенні проблем пізнання.

Виокремлення почуттів й сприйняття як джерел досвіду у класичному емпіризмі. Почуття, сприйняття, уявлення з позицій емпіризму. Емпіризм та сенсуалізм. Труднощі у здійсненні програми

емпіризму, його “глухі кути”. Емпіризм як засіб критики наявної системи знання, як нормативна програма. Заперечення вроджених ідей у філософії Д. Локка. Первинні і вторинні якості у Локка. Критика цієї теорії з боку Берклі. Теза Берклі про те, що “існувати – це бути сприйнятим”, його обґрунтування автором і сучасна оцінка. Критика сенсуалізмом Берклі традиційної метафізики та класичної науки. Критика Юмом поняття причинності. Мислений експеримент Конділяка з поодиноким статусом та його сучасний сенс.

Література: основна [3; 7; 8; 14; 16; 37];
і-нет [4];
додаткова [11]

Тема 8. Мислення як проблема теорії пізнання. Класичний ідеал раціональності

Мислення та сприйняття. Сприйняття як вид інтелектуальної діяльності. Візуальне мислення. Загальні уявлення та поняття. Раціоналізм теорії пізнання Р. Декарта, місце в ній дедукції. Дуалізм у філософії Р. Декарта та його наслідки для теорії пізнання. Первинні і вторинні якості пізнаваних об’єктів. Теорія вроджених ідей. Б. Паскаль про протиріччя пізнання й трагізм людського буття. Т. Гоббс про співвідношення сенсуалізму та раціоналізму у пізнанні. Гносеологічні ідеї Б. Спінози. Індукція та дедукція як процедури мислення. Неможливість звести мислення до індукції та дедукції. Абстракція та ідеалізація. Наукове та буденне мислення: їх розбіжність і взаємозв’язок. Поняття наукової теорії. Теорія й гіпотеза. Теоретичне та емпіричне знання. Раціональність як цінність культури.

Література: основна [3; 7; 8; 14; 16; 37];
і-нет [4];
додаткова [11; 21]

Тема 9. Пізнання та діяльність. Проблема пізнання у німецькій класичній філософії

Антична культура про протиставлення природного й штучного (зробленого). Зняття цього протиставлення у філософії Нового часу. Інтерпретація знання як можливості конструювання. Проблема зв’язку пізнання й породження предметного світу в німецькій філософській традиції: І. Кант, Й. Фіхте, Шеллінг, Гегель. Усвідом-

лення передумов та аспектів активності суб'єкта у пізнавальній діяльності. Єдність діалектики, логіки та теорії пізнання у філософії Гегеля.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 10. Проблема зв'язку пізнання та практики у марксизмі та неомарксизмі

Співвідношення ідей К. Маркса та німецької класичної філософії. Розуміння практики у філософії марксизму. Нове розуміння науковості у К. Маркса. Виявлення механізмів соціокультурної детермінації науки, діалектичного її зв'язку з практикою. Трансформація ідей К. Маркса у поглядах В. Леніна, їх зв'язок із загальними потребами ідеології та політики. Теорія діяльності у вітчизняній психології (Виготський, Леонт'єв, Рубінштейн).

Використання марксистських ідей “франкфуртською школою” та проблеми соціокультурних засад пізнання. Ідеї “критичної теорії” М. Хоркхаймера та Т. Адорно: аналіз спадщини Просвітництва. Проблеми вільного дискурсу.

Розуміння кризи легітимації сучасного суспільства Ю. Хабермасом та його теорія “комунікативної дії”. Аналіз проблеми розуміння в межах справжньої комунікації та звернення Ю. Хабермаса до аналізу буденної мови.

Література: основна [24; 33; 37];
і-нет [2];
додаткова [29]

Тема 11. І. Кант як попередник сучасної некласичної раціональності

Критична філософія І. Канта, встановлення меж наукового пізнання, його форми та джерела. Поняття “феномена” та “ноумена”. Поглиблення емпіричного знання про речі і неможливість пізнати “речі-самі-в-собі” Дослідження трьох напрямків пізнання — чуттєвості, розсудку та розуму. Антиномії І. Канта.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 12. Шлях від позитивізму до неопозитивізму: філософія XIX – поч. XX ст. Сцієнтизм

Вчення про три стадії розвитку людського пізнання у філософії О. Конта. Протиріччя ствердження позитивного знання та потреби у “новій релігії”. Еволюціонізм Г. Спенсера, індуктивізм Д. Мілля. Прагматизм Д. Дьюї. Концепція наукового пізнання Е. Маха. Аналіз мови науки у неопозитивістських концепціях Б. Рассела, М. Шліка, Л. Вітгенштейна, Р. Карнапа, Ф. Франка. Етапи розвитку позитивізму у XX ст. (Е. Мах, Р. Авенаріус, Віденський гурток). Віденський гурток і логічний позитивізм. Поняття емпіричного та теоретичного, логічний каркас теорії, проблема демаркації наукового і ненаукового знання. Проблеми гуманітарного пізнання у логічному позитивізмі. Проблеми верифікаціонізму й виникнення постпозитивізму.

Віденський гурток і Л. Вітгенштейн. Еволюція філософських поглядів Л. Вітгенштейна. Повернення до аналізу природної мови та його методологічні аспекти.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 13. Постпозитивізм на шляху аналізу проблем пізнання

Неопозитивістський ідеал невеликого, але доказово достовірного знання. Успіхи й поразки неопозитивізму. Виникнення постпозитивізму як реакція на вичерпання пізнавального й проблемного потенціалу позитивізму. Перегляд постпозитивістами основних філософських та методологічних підвалів філософії науки. Розуміння неможливості поступового накопичення доказового знання. Аргументи проти позитивістського та неопозитивістського ідеалів науковості. К. Поппер як засновник постпозитивістської традиції мислення. Критика індуктивізму як вихідний пункт формування попперівської концепції науки. Теорія фальсифікації як базова ідея методології Поппера. Трактатування Поппером природи наукового методу. “Гіпотетизм” и “фалібілізм” як епістемологічні засади його філософії науки. Перехід Поппера від інструменталізму до реалізму. Реабілітація поняття істини. Істина і правдоподібність. Зростання правдоподібності як мета наукового дослідження. Попперівська теорія третього світу і теорія пізнання без суб'єкта. Концепція зростання і розвитку наукового знання у філософії Поппера.

Внутрішні протиріччя попперівської концепції. Фальсифікованість і теза Дюгема-Куайна. Попперівська методологія і реальна практика наукового дослідження. Критичний раціоналізм К. Поппера.

Поняття дослідницької програми І. Лакатоса та її основні елементи. Гносеологічні засади методології дослідницьких програм. Критика І. Лакатосом основних методологічних стратегій: індуктивізму, конвенціоналізму й фальсифікаціонізму. Наївний та витончений фальсифікаціонізм. Розходження підходів І. Лакатоса та К. Поппера.

Роль історії науки, за Лакатосом, у відборі стратегій наукового дослідження. Основні протиріччя у поглядах Лакатоса. Заперечення ролі правил методу у реальному науковому дослідженні. Протиріччя в описанні І. Лакатосом основних елементів дослідницької програми.

Філософія науки Т. Куна. Критика Куном традиційних концепцій методології науки. Використання Т. Куном історичного підходу. Поняття парадигми — ключове для кунівської концепції. Функціонування парадигмального знання на різних етапах розвитку науки. Роль парадигми в утворенні наукового співтовариства і роль наукового співтовариства у прийнятті та зміні парадигм.

Т. Кун про природу наукових революцій. Аналогія між науковою і соціальною революцією та її вплив на розуміння певних аспектів наукової революції. Трагування Т. Куном природи революцій, проблема прогресу у розвитку наукового знання. Небезпека релятивізації Т. Куном розвитку наукового знання, проблема спадковості. Евристична цінність концепції Т. Куна у розробленні проблем епістемології, філософії та методології науки.

Філософія науки П. Фейєрабенда. Критика вченим позитивізму і кумулятивізму як вихідний пункт у розвитку концепції науки. Взаємна критика теорій як умова збереження впливу досвіду на наукове дослідження. Принцип відносної автономії, теоретичного знання. Принцип теоретичного плюралізму і “принцип міцності” у розвитку наукового знання. Позиція методологічного й епістемологічного анархізму як підсумок розвитку П. Фейєрабенда. Основні тези концепції. Відмова П. Фейєрабенда від раціоналізму і методологічного універсалізму. Зрівняння науки з міфологією, містикою та релігією.

Критика науки як різновиду ідеології. Питання про відокремлення науки від держави як необхідна умова існування вільного суспільства. Можливості існування науки без методологічної впорядкованості наукового мислення. Проблема історичної релятивності ідеалів і стандартів науковості. Проблема побудови образу науки “з людським обличчям” у П. Фейєрабенда.

Література: основна [3; 6; 7; 15];
і-нет [4];
додаткова [11; 21]

Змістовий модуль III. Становлення специфіки соціально-гуманітарного пізнання

Тема 14. Гносеологічні ідеї у неокантіанстві та феноменології. Віра і знання

Подібність і відмінність віри у науковому пізнанні та релігії.

Д. Юм про роль віри у прийнятті положень про існування зовнішнього світу, інших людей, причинно-наслідкових залежностей. І. Кант про “чисту віру”, що протистоїть пізнанню, але залишається в межах розуму.

Поняття чуттєвої інтуїції в історії теорії пізнання. Подібність і відмінність чуттєвої інтуїції та сприйняття. Інтуїція та очевидність. Поняття інтелектуальної інтуїції в історії теорії пізнання. Інтелектуальна інтуїція й апіорне пізнання. Декарт і раціоналізм про інтелектуальну інтуїцію. Кант про інтелектуальну інтуїцію. Кантівське розуміння інтуїції, сучасний інтуїціонізм у філософії математики. Гуссерль про інтуїцію. Інтуїтивістська теорія пізнання Н. Лосського. Інтуїтивізм у межах філософського інтелектуалізму й ірраціоналізму (інтуїтивізм А. Бергсона).

Неявне знання та інтуїція: їх взаємозв'язок і відмінність. Інтуїція як форми безпосереднього осягнення істини та пізнавального відкриття. Творчість і відкриття як проблеми теорії пізнання. Інтуїція та інсайт. Інтуїція як форма мислення. Інтуїція у буденному житті, в математиці та науці.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 15. Ірраціоналістична реакція на гносеологізм філософії. Пізнання в життєвому контексті. Особисте і колективне знання

С. Кіркегор проти Гегеля. Волунтаризм А. Шопенгауера. Ф. Ніцше. Проблема буття в контексті боротьби Діоніса з Аполлоном. Розумовість як руйнування життя. Гносеологічні наслідки “філософії життя”. О. Шпенглер. Застосування ідей Ф. Ніцше та В. Гете для аналізу феноменів культури. Пошуки ірраціональних коренів людського буття та пізнання З. Фрейдом і К. Г. Юнгом. Екзистенціалізм А. Камю та Ж. П. Сартра. Концепція М. Хайдеггера. Пізнання й переживання. Переживання, емоції, почуття. Розуміння емоцій як перешкоди пізнанню в історії теорії пізнання. Спіноза про “пристрасті душі”. Емоції як способи осягнення нерозумної сутності світу в філософському ірраціоналізмі (Шопенгауер, Бергсон). Розуміння емоцій Сартром, Гуссерлем, Шелером.

Поняття особистісного знання. Невиявлене знання й особистісне знання. Фокус, периферія, тло знання. Неявне знання і віра. Можливості експлікації неявного знання та “інженерії знання”.

Колективне знання. Різновиди колективного знання: Роль невиявлених компонентів у колективному знанні.

Література: основна [3; 6; 7; 15];
і-нет [4];
додаткова [11; 21]

Тема 16. Структуралізм: шлях “реабілітації” можливостей об’єктивно-наукового знання у сфері гуманітарних наук

Методологія структурного аналізу у лінгвістиці й літературознавстві, її застосування для виявлення інваріантних структур мовної діяльності. Акцентування дослідницького інтересу на знаковому аспекті культури. Використання ідей психоаналізу З. Фрейда та К. Юнга про без свідоме як універсальний позарефлексивний регулятор людської поведінки. Впливи неопозитивізму та раннього постпозитивізму на формування структуралізму. Критика суб’єктивізму екзистенціалізму, і частково — феноменології. Орієнтація на реабілітацію можливостей об’єктивно-наукового знання у сфері антропології та культурології. “Археологія знання” М. Фуко про форми функціонування “мов” науки, моделей-епістем. Аналіз М. Фуко співвідношення знання та влади. Проблеми пізнання у структуралізмі в контексті

аналізу міфологічної свідомості (К. Леві — Стросс), знання та ідеології (Р. Барт). Криза структуралізму, неможливість вивчення об’єктивно-науковим шляхом структур людської психіки. Перенесення уваги з тексту на контекст.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 17. Специфіка соціально-гуманітарного знання. Феноменологія та герменевтика. Феноменолого-герменевтична програма пізнання у другій пол. ХХ ст.

Поняття “феномен”, проблема редукції та трансцендентального суб’єкта, феноменологія як онтологія і метод. Новації “другого покоління” феноменологічної школи — процесуальний характер феномена (М. Хайдеггер, Г Шпет), питання про необхідність і можливості трансцендентної редукції, виникнення проблеми мови і культури у межах феноменології. Проблема синтезу феноменології та герменевтики. Антропологічне тлумачення феноменології (М. Шелер та ін.). Феноменологія у культурологічних дослідженнях першої половини ХХ ст. Празький лінгвістичний гурток. “Російський структуралізм”.

Гуманітарне знання в дзеркалі неокантіанства. Науки про природу та про дух; характер їх протиставлення. Питання про цінності в науці. Герменевтика на межі ХІХ–ХХ століть. Внутрішні проблеми психологічної герменевтики. Суперечка герменевтики і неокантіанства про специфіку гуманітарного знання. Розвиток герменевтики у конкретних гуманітарних науках — проблема герменевтичного кола і дискусії про проблему діалога з текстом минулої епохи. Методи історичної реконструкції. Ідеї В. Беньяміна про “ауру” художнього тексту і засоби його розуміння та відтворення у культурі.

Методологічні засади перегляду новоєвропейської ідеї “cogito”, методологічні ідеї психоаналізу З. Фрейда. Гуманітарний ідеал наукового пізнання: неокантіанство та герменевтика. Проблеми наукового пізнання у неокантіанстві Марбурзької (Коген, Наторп, Кассірер) та Баденської (Віндельбанд, Ріккерт) шкіл. Проблема ролі символу у пізнанні. Обґрунтування специфіки “наук про дух” на відміну “наук про природу”. Неокантіанське вирішення проблеми про можливість гуманітарного знання: цінність і система цінностей як необхідна передумова відбору й організації матеріалу і як гарантія

інтерсуб'єктивного розуміння. Неокантіанство Ріккерт на тлі стратегій гуманітарного знання. Достовірність, очевидність та знання. Знання як віра, предмет якої реально існує й яка може бути обгрунтована. Роль віри у сприйнятті та мисленні. Віра й гіпотеза. Роль віри у прийнятті парадигми пізнання, пізнавальної традиції. ХІХ ст. як “століття історизму”. Головні особливості гуманітарного ідеалу науковості: розширення трактування суб'єкта пізнання, включення певних суб'єктивних аспектів в оцінку пізнавальних результатів. Пояснення й розуміння у трактовці В. Дильтея. Генералізуючий та індивідуалізуючий методи пізнання у неокантіанстві Баденської школи. Обгрунтування переваги гуманітарного ідеалу науковості в онтологічному, соціокультурному, світоглядному аспектах.

Література: основна [3; 6; 7; 15];
і-нет [41];
додаткова [11; 21]

Тема 18. Специфіка історичного пізнання у контексті “феноменологічного повороту” ХХ ст.: нове бачення культурних феноменів

Поняття “феномен” у феноменології та ідея приналежності людини до світової гармонії у контексті розуміння Гуссерлем ролі “ейдосів” у мисленні.

Роль феноменології у використанні нових засобів реконструкції світу — шляхом розуміння смислів, наданих світові конкретною людиною конкретної епохи (школа Анналів, мікроісторія, неонаратив).

Використання ідей структуралізму та постструктуралізму в історичному дослідженні (деконструкція Ж. Деррида; влада-знання М. Фуко та Ж. Дельоз). Реконструкція смислів та логіка запитання-відповіді. Стратегії запитання-відповіді в історичному дослідженні (Коллінгвуд, Франкфуртська школа та ін.), а також ідеї дієвої історії (феноменолого-герменевтична школа у Німеччині).

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 19. Роль Макса Вебера у розвитку соціального пізнання. Критика інтуїтивізму та натуралізму у гуманітарних науках

Принцип “зарахування до цінності” та “свободи від оцінки”. Ідеальний тип як логічна конструкція. Проблема розуміння та змістовна інтерпретація ідеального типу. Цілераціональна дія у соціології Макса Вебера. Соціальна дія та “настанова на іншого”. Види соціальної дії. Формальна раціональність. Типи панування. Світоглядні передумови соціологічного вчення Вебера. Суперечки про “дослідницьку програму” М. Вебера. Ідеологічні витоки ренесансу “розуміючої соціології” Макса Вебера. Веберовський ренесанс та ідеологія контркультури.

Література: основна [1; 2; 7; 8; 14; 19; 26; 29];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 20. Епістемологічні проблеми в українській та російській філософії

Г. Сковорода, П. Юркевич про людиномірність процесу пізнання. В. Соловйов, М. Бердяєв, П. Флоренський, О. Лосєв про критику сциєнтизму у сфері пізнання та його ідеологічного застосування у сфері політики. Г. Шпет як захисник принципів феноменології проти метафізичних спекуляцій. І. Франко, І. Драгоманов про соціальне пізнання та значення в ньому мистецтва. М. Бахтін про діалогічний принцип пізнання у гуманітарних науках.

Змістовий модуль ІV. Форми та методи пізнавальної діяльності

Тема 21. Взаємодія чуттєвого та раціонального у пізнанні

Живе споглядання як момент чуттєво-предметної діяльності, його форми (відчуття, сприйняття, уявлення). Відсутність “чистої” чуттєвості, позбавленої впливу мислення. Раціональне пізнання, його зв'язок з мовою. Співвідношення розсудку та розуму в пізнанні. Розум як вищий рівень раціонального пізнання, його властивості. Основні форми мислення (логічні форми). Зв'язок раціонального пізнання не тільки з чуттєвими, а й з нераціональними (ірраціональними, надраціональними) формами пізнання. Проблема здатності безпосереднього осягнення істини. Роль інтуїції у пізнанні.

Література: основна [2; 3; 8; 14; 15; 19; 26; 29];
і-нет [7; 8];
додаткова [25]

Тема 22. Основні форми наукового пізнання. Наукова теорія

Наукова ідея як спроба нетрадиційного пояснення явищ. Роль наукових фактів у науковому дослідженні. Наукові гіпотези, їх формування та обґрунтування. Різновиди гіпотез. Концепція як спосіб розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї теорії. Поняття, категорії, принципи, постулати, правила як структурні елементи науки. Сутність та правила аргументації у сучасній науці. Наукова теорія як найвищий рівень синтезу знання. Співвідношення диференційованості та цілісності у теорії. Форми наукового знання, які готують виникнення теорії. Проміжні форми теоретизації наукового знання. Теорія як втілення певної програми дослідження. Роль ідеалізованого об'єкта у формуванні теорії. Взаємодія теоретичного та емпіричного рівнів пізнання.

Література: основна [4; 5; 12; 19; 24; 39; 26; 29;];
і-нет [6];
додаткова [12]

Тема 23. Проблема істини у пізнанні

Істина як центральна тема теорії пізнання. Істина і хиба: абсолютна і відносна істина. Основні теорії істини: кореспондентська (Аристотель), когерентська (Кант, логічний позитивізм), феноменологічна та прагматистська (Дьюї). А. Богданов та сучасна соціологія наукового пізнання про істину як ідеологічний феномен.

Критерії істини. Верифікація і фальсифікація. Співвідношення пояснення і розуміння. Різновиди досвіду і різновиди істини. Істина у сферах філософії, науки, мистецтва. Істина та ілюзія. Скептицизм, феноменалізм, релятивізм і реалізм у теорії пізнання. “Теорія відображення”. Можливість об'єктивної істини у контексті змін пізнавальних парадигм та пізнавальних традицій. Істина і ступені правдоподібності (К. Поппер). Істина як ідеал пізнавальної діяльності. Концепція багатшаровості реальності та наявності істин різного типу. Конфлікт і взаємодія істин науки та істин здорового глузду (А. Еддингтон). Конкретність істини.

Література: основна [3; 5; 12; 19; 24; 26; 29; 39];
і-нет [6];
додаткова [1]

Тема 24. Методологія наукового пізнання

Умоспоглядально-філософський та позитивістський підходи до ролі філософії у науковому пізнанні. Методологічні функції філософії у науковому пізнанні. Наукові методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, експеримент). Наукові методи теоретичного дослідження (формалізація, аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний). Загальнологічні методи та засоби дослідження (аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізація). Методологічні новації посткласичного етапу розвитку науки (методологічний плюралізм, запровадження ідей та методів синергетики). Застосування діалектичного методу. Руйнування жорсткої дихотомії методів природничих і соціальних наук, зближення та взаємодія їхніх методів.

Література: основна [1; 4; 5; 19; 22; 24; 26; 29; 39];
і-нет [6];
додаткова [11]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Пізнання, знання, інформація: співвідношення понять.
2. Різноманітність форм знання. Міф, релігія, мистецтво, здоровий глузд як різновиди знання та форми пізнавальної діяльності.
3. Теорія пізнання в системі філософського знання, її відмінність від теорії та методології науки.
4. Співвідношення теорії пізнання, історії культури та історії науки.
5. Роль культурного контексту у продукуванні та функціонуванні знання.
6. Проблема достовірності та меж знання. Знання та реальність.
7. Співвідношення понять “гносеологія” та “епістемологія”.
8. Проблема демаркації наукового і ненаукового.
9. Філософське знання та його співвідношення з наукою.
10. Різноманітність форм і типів знання. Буденне знання та його роль у становленні й функціонуванні науки.
11. Суб'єкт наукового пізнання.
12. Об'єкт наукового пізнання.
13. Специфіка мови науки.
14. Позанаукові форми знання (паранаука, псевдонаука та ін.).
15. Поняття буденного пізнання.

16. Наукові революції та співвідношення ідеалів раціональності.
17. Давньогрецький поліс та проблеми раціоналізації пізнавальних процесів.
18. Пізнання як пошук першопричин (мілетська школа).
19. Розбіжність між істиною та гадкою у процесі пізнання (елеати). Апорії Зенона.
20. Поняття діалектики за античності. Спрямованість діалектичного методу Сократа.
21. Джерела та ступені пізнання за Платоном.
22. Аристотель про чотири причини. Розуміюча душа та раціональне пізнання.
23. Гносеологічна проблематика в еліністичну епоху. Пізнавальні проблеми у конкретних науках.
24. Співвідношення знання та віри, знання та авторитету як гносеологічна проблема Середньовіччя.
25. Суперечки про природу універсалій: номіналізм, реалізм, концептуалізм.
26. Проблеми пізнання у натурфілософії мислителів епохи Відродження.
27. Роль живопису у ренесансному пізнанні світу, її зв'язок з наукою.
28. Герметизм, алхімія, магія, астрологія, каббала та їх роль у становленні наукового мислення в епоху Відродження.
29. М. Кузанський про ступені пізнання та "вчене незнання".
30. Розробка нової моделі науки Ф. Беконом. Роль індуктивного методу у теорії пізнання Ф. Бекона.
31. Раціоналізм теорії пізнання Р. Декарта. Місце в ній дедукції.
32. Б. Паскаль про протиріччя пізнання та про трагізм людського буття.
33. Критика сенсуалізмом Берклі традиційної метафізики та класичної науки.
34. Гносеологічні ідеї Б. Спінози. Вчення про інтуїцію.
35. Заперечення вроджених ідей у філософії Д. Локка.
36. Сутність скептицизму Д. Юма. Характеристика досвіду.
37. Характеристика діяльній природи суб'єкта пізнання у німецькій класичній філософії.
38. Позиція І. Канта у суперечці сенсуалізму та раціоналізму.
39. Розсудок і розум у І. Канта. Антиномії чистого розуму.
40. Діяльнісно-творча основа людини у філософії Й. Г. Фіхте.

41. Роль інтелектуальної інтуїції у гносеології Шеллінга.
42. Єдність онтології, гносеології та діалектики у філософії Гегеля.
43. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Критика основних засад теорії пізнання Гегеля.
44. Вчення про три стадії розвитку людського пізнання у філософії О. Конта.
45. Еволюціонізм та гносеологічні ідеї Г. Спенсера.
46. Індуктивізм Д. Мілля.
47. Прагматизм у теорії пізнання Д. Дьюї.
48. Концепція наукового пізнання Е. Маха.
49. Проблеми наукового пізнання у неокантіанстві Марбурзької школи (Коген, Наторп, Кассієр).
50. Проблеми наукового пізнання у неокантіанстві Баденської школи (Віндельбанд, Ріккерт).
51. Аналіз мови науки у неопозитивістських концепціях.
52. Розуміння практики у філософії марксизма.
53. Характеристика К. Марксом соціокультурних засад пізнання.
54. Гносеологічні ідеї В. Леніна та Д. Лукача, їхній вплив на аналіз культурних явищ у 20–30 роки ХХ ст.
55. Аналіз проблем пізнання у філософії Франкфуртської школи.
56. Критика Кіркегором панлогізму та пангносеологізму Гегеля.
57. Волюнтаризм А. Шопенгауера. Виправдання пізнавальних можливостей мистецтва.
58. Ф. Ніцше. Розумовість як руйнування життя.
59. Спадковість "філософії життя" та екзистенціалізму у критиці обмеженості наукового пізнання.
60. О. Шпенглер. Застосування ідей Ф. Ніцше та В. Гете для аналізу феноменів культури.
61. Інтуїтивізм А. Бергсона. Екзистенціалізм А. Камю та Ж. П. Сартра. Концепція М. Хайдеггера.
62. Статус гуманітарного пізнання у герменевтиці.
63. Феноменологічні ідеї Е. Гуссерля та проблеми обґрунтування наукового знання.
64. Проблеми пізнання у структуралізмі.
65. Критика позитивістських ідей як вихідний пункт формування постпозитивістської традиції мислення.
66. Критика індуктивізму як вихідний пункт формування К. Поппером концепції науки.
67. Концепція "фальсифікаціонізму" як базисна у методології К. Поппера.

68. Г. Кун про механізм наукових революцій.
69. Лакатос про поняття науково-дослідницької програми.
70. Критика пізнавальних претензій науки П. Фейерабендом з позицій “методологічного анархізму”.
71. Проблема достовірності та меж знання. Знання та реальність.
72. Співвідношення понять “гносеологія” та “епістемологія”.
73. Епістемологічний фундаменталізм та аргументи Л. Вітгенштейна й К. Поппера, висунуті проти нього.
74. Гіпотетико-дедуктивний метод.
75. Почуття й сприйняття як джерела досвіду у класичному емпіризмі.
76. Емпіризм як засіб критики наявної системи знання, як нормативна програма.
77. Теорія первинних і вторинних якостей у Локка та її критика з боку Берклі.
78. Критика сенсуалізмом Берклі традиційної метафізики та класичної науки.
79. Мисленний експеримент Конділяка з поодинокую статуєю та його сучасний сенс.
80. Елементи досвіду за Махом та роль цієї концепції у становленні некласичної фізики.
81. Взаємозв'язок мислення та сприйняття. Сприйняття як вид інтелектуальної діяльності.
82. Індукція та дедукція як процедури мислення.
83. Теоретичне та емпіричне знання.
84. Раціональність як цінність культури.
85. Можливість історичного підходу до раціональності. Основні етапи її розвитку.
86. Проблема нового типу раціональності та “філософія нестабільності” І. Пригожина.
87. Проблема раціональності пізнання та дії у працях М. Фуко і Ю. Хабермаса.
88. Проблема зв'язку пізнання і породження предметного світу в німецькій філософській традиції: Кант, Фіхте, Гегель, Маркс.
89. Сутність “розуміючої соціології” М. Вебера.
90. Проблема співвідношення пояснення та розуміння у герменевтиці.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Суб'єкт наукового пізнання.
2. Специфіка філософського пізнання.
3. Міф як різновид пізнання.
4. Обумовленість стосунків наукового та позанаукового знання певним етапом історичного розвитку.
5. Скептицизм у античному світі.
6. Співвідношення знання та добра у філософських поглядах Сократа.
7. Гносеологічні корені ідеалізму Платона.
8. Аристотелівська теорія істини.
9. Спіноза про “пристрасті душі”.
10. Принцип “єдності історичного і логічного” в теорії пізнання Гегеля.
11. Критика принципу “гносеологічної робінзонади” К. Марксом.
12. Критика К. Поппером діалектики Гегеля та К. Маркса.
13. Д. Дьюї та прагматистська концепція істини.
14. Критерії істини. Верифікація і фальсифікація.
15. Конфлікт і взаємодія істин науки і здорового глузду (А. Еддінгтон).
16. Концепція ідеального Е. В. Ільєнкова.
17. Синергетика Пригожина та Стенгерса як модель для аналізу соціокультурних процесів.
18. Еволюційний підхід до розуміння категорій: розвиток категоріальної структури мислення у онтогенезі (Ж. Піаже).
19. Роль емоцій у прийнятті й захисті пізнавальної парадигми.
20. Віра як довіра авторитету. Роль авторитету й традиції у пізнанні.
21. Відчуження прийняття технологічних рішень від науково-пізнавальної діяльності у сучасну епоху.
22. Відмінність проблем дослідження від проблем доведення та обґрунтування знання.
23. Імманентні та зовнішні підстави наукової теорії.
24. Рефлексія як метод.
25. Факт як наукова форма знання.
26. Поняття особистісного знання.
27. Пізнання минулого як спеціалізована діяльність.
28. Неявне знання й інтуїція: їх взаємозв'язок і відмінність.

29. Об'єктивна абсолютність та відносність істини.
30. Роль предметів-посередників (знаряддя, речі, приладдя, інструменти, знаки мови, зображення тощо) у пізнавальній діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Альтернативные миры знания* / В. М. Порус. — СПб., 2000. — 230 с.
2. *Антология философии Средних веков и эпохи Возрождения* / Сост. С. В. Перевезенцев. — М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. — 448 с.
3. *Баскаков А. Я., Туленков Н. В.* Методология научного исследования: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2002. — 216 с.
4. *Білуха М. Т.* Методологія наукових досліджень: Підручник. — К.: АБУ, 2002. — 480 с.
5. *Бацвиц Ф.* “Сім гріхів”, або за що філософи критикують природну мову // *Філософ. думка*. — 2006. — № 1. — С. 110–127.
6. *Білокобильський О.* Раціональність як межа метафізичного дискурсу // *Філософ. думка*. — 2006. — № 5. — С. 143–157.
7. *Возняк В.* Розсудок, розум, повсякденність // *Філософ. думка*. — 2006 — № 5.
8. *Воронкова В. Г.* Філософія: Навч. посіб. — К.: Професіонал, 2004. — 464 с.
9. *Вшолек С.* Рациональность веры / Пер. с пол. — М.: Библио-богосл. ин-т св. апостола Андрея, 2005. — 145 с.
10. *Гайденко П. П.* История новоевропейской философии в ее связи с наукой. — М.: 2000.
11. *Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л.* Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. — Київ: ЦНЛ, 2004. — 212 с.
12. *Загороднюк В.* Бачення знання та людини у філософії модерну та постмодерну // *Філософ. думка*. — 2006. — № 4. — С. 3–22.
13. *История методологии социального познания: конец XIX–XX в.* — М., 2001.
14. *Козлова М. С.* Вера и знание. Проблема границы // *Вопр. филос.* — 1991. — № 2. — С. 58–67.
15. *Кохановский В. П.* Философия и методология науки: Учебник — Ростов н/Д: Феникс, 1999. — 576 с.
16. *Лейси Х.* Свободна ли наука от ценностей? Ценности и научное понимание / Под ред. В. А. Яковлева. — М., 2001.
17. *Лой А.* Ситуація розуму та “ситуйований розум” // *Філософ. думка*. — 2006. — № 3. — С. 26–46.
18. *Лук'янець В.* Фундаментальна наука: науковий світогляд у перспективі ХХІ ст. // *Філософ. думка*. — 2006. — № 3. — С. 3–26.
19. *Маритен Жак.* Знание и мудрость / Л. Л. Потков (сост.); Пер. с фр. — М.: Науч. мир, 1999. — 244 с.
20. *Молчанов Ю. Б.* Проблема времени в современной науке. — М.: Наука, 1990. — 136 с.
21. *Павленок П. Д.* О понятийно-категориальном аппарате социологии // *Социолог. исслед.* — 2003. — № 4. — С. 19–24.
22. *Попович М.* Що таке філософія // *Філософ. думка*. — 2006. — № 1. — С. 3–25.
23. *Причетій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А.* Філософія. — К.: Академвидав, 2007.
24. *Проблема знания в истории науки и культуры* / Под ред. Е. Н. Молдцова. — СПб., 2001.
25. *Проблемы методологии системного исследования.* / Ред. кол. И. В. Блауберг и др. — М.: Мысль, 1970. — 455 с.
26. *Рузавин Г. И.* Методология научного познания. — М.: Юнити, 2005. — 286 с.
27. *Савельева М. Ю.* Введение в метатеорию сознания. — К., 2002.
28. *Свердан М. Н., Свердан М. М.* Основы научных исследований: Навч. посіб. — Чернівці: Рута, 2006. — 352 с.
29. *Социология: Энциклопедия* / Сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евельнин. — Минск: Книж. дом, 2003. — 1312 с.
30. *Табачковський В.* Життєвий світ людини і пізнання: персоналістська інтерпретація // *Філософ. думка*. — 2006—№ 1. — С. 35–46.
31. *Тощенко Ж. Т.* О понятийном аппарате социологии // *СОЦИС*. — 2002. — № 9. — С. 3–16.
32. *Філософія в українській культурі.* — К.: Центр практ. філос., 2001. — 240 с.
33. *Філософський енциклопедичний словник* / Гол. ред. В. І. Шинкарук. — К.: Абрис, 2002. — 742 с.
34. *Філософський словарь* / Под ред. И. Т. Фролова. — М.: Республика, 2001. — 719 с.
35. *Філософія и методология науки* / Под ред. В. И. Купцова. — М., 1996.

36. *Цехмістрова Г. С.* Основи наукових досліджень. — К.: Слово, 2003. — 240 с.
37. *Цофнас А. Ю.* Гносеологія. — К.: Алерта, 2005. — 232 с.
38. *Шаповалов В. Ф.* Философия науки и техники. — М.: Гранд, 2004.
39. *Шаповалов В. Ф.* О специфике гуманитарного знания // Обществ. науки и современность. — 1994. — № 1.
40. *Швырев В. С.* Рациональность как ценность культуры: Традиция и современность. — М.: Прогресс-Традиция, 2003. — 176 с.
41. *Юревич А. В.* Культурно-психологические основания научного знания // Пробл. знания в истории науки и культуры. — СПб., 2001.
42. *Герасимова Е. М.* Ментальність в структурі цінностей і цілей економічного знання // Мультиверсум. Філософ. альманах. — К.: Центр духовної культури, — 2007. — № 62.
43. *Даниленко Ю. В.* Давня та сучасна соціальна міфотворчість: своєрідність творення та функціонування // Мультиверсум. Філософ. альманах. — К.: Центр духовної культури, — 2007. — № 62.

Література з інтернету

1. *Гуссерль Э.* Феноменология // ©2007«philosophy.ru
2. *Огурцов А. П.* Благо и истина: линии расхождения и схождения // ©2007«philosophy.ru
3. *Пригожин И.* Философия нестабильности //©2007«philosophy.ru
4. *Пружинин Б. И.* Об одной особенности современной гносеологической проблематики // ©2007«philosophy.ru
5. *Рассел Б.* Мистицизм и логика // ©2007«philosophy.ru
6. *Рациональность* как предмет философского исследования РАН. — М., 1995. — 225 с. (Интернет)
7. *Риккерт Г.* Философия жизни. — К., 1998. — С.269–447, 488–489.
8. *Розов М. А.* Научная абстракция и ее виды. — Новосибирск: Наука, 1965. — 137 с.
9. *Садовский В. Н.* Карл Поппер: Гегелевская диалектика и формальная логика // ©2007«philosophy.ru
10. *Сартр Ж.-П.* Основная идея феноменологии Гуссерля: интенциональность // ©2007«philosophy.ru
11. *Степин В. С.* Теоретическое знание. — М., 2000. (Интернет)

12. *Тоффлер Э.* Метаморфозы власти: Знание, богатство и сила на пороге XXI века. — М., 2003. (Интернет)
13. *Физика в системе культуры.* — М., 1996. — 231 с. (Интернет)

Додаткова

1. *Автономова Н. С.* О философском переводе // Вопр. филос., 2006. — № 2. — С. 89–101.
2. *Автономова Н. С.* Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках. — М., 1977.
3. *Блауберг В. Г., Юдин Э. Г.* Становление и сущность системного подхода. — М., 1973. — 270 с.
4. *Бевзенко Л. Д.* Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. — К.: Ин-т социол. НАН Украины, 2002. — 437 с.
5. *Бергер П., Лукман Т.* Социальное конструирование реальности. — М., 1995.
6. *Блок М.* Апология истории или ремесло историка. — М.: Наука, 1986. 256 с.
7. *Бритков В. Б., Дубовский С. В.* Информационные технологии в национальном и мировом развитии // Обществ. науки и современность. — 2000. — № 1. — С. 146–150.
8. *Бусова Н. А.* Модернизация, рациональность и право. — Харьков: Прометей-Прес, 2004. — 351 с.
9. *Бутенко И. А.* Социальное познание и мир повседневности. — М., 1994.
10. *Витгенштейн Л.* О достоверности // Вопр. филос. — 1991. — № 2. — С. 67–121.
11. *Гайденко П. П.* Проблема рациональности на исходе XX в. // Вопр. филос. — 1991. — № 6. — с.3–15.
12. *Гайденко П. П., Давыдов Ю. Н.* История и рациональность. Социология Макса Вебера и веберовский ренессанс. — М.: Ком. книга, 2006. — 366 с.
13. *Грюнбаум А.* Теория Фрейда и философия науки // Вопр. филос. — 1991. — № 4. — С. 90 — 107.
14. *Гумбольдт В.* Язык и философия культуры. — М., 1987.
15. *Декомб В.* Современная французская философия. — М., 2000.
16. *Делез Жиль.* Эмпиризм и субъективность: Опыт о человеческой природе по Юму; Критическая философия Канта / Я. И. Свирский (пер. с фр. и послесл.). — М.: ПЕР СЭ, 2001. — 476 с.

17. *Диллигенский Г. Г., Лекторский В. А.* Проблемы целостного мира // *Вопр. филос.* — 1990. — № 12. — 32–44.
18. *Дмитриев И. С.* Религиозные искания Исаака Ньютона // *Вопр. филос.* — 1991. — № 6. — с.58 — 67.
19. *Добронравова И. С.* Синергетика: становление нелинейного мышления. — К.: Либідь, 1990. — 149 с.
20. *Дубас О. П.* Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті: Монографія. — К.: Генеза, 2004. — 208 с.
21. *Знание за пределами науки: Мистицизм, герметизм, астрология, алхимия, магия в интеллектуальных традициях I-XIV веков / И. Т. Касавин (сост. и общ. ред.).* — М.: Республика, 1996. — 445 с.
22. *Игнатьев А. А.* Ценности науки и традиционное общество (социокультурные предпосылки радикального политического дискурса) // *Вопр. филос.* — 1991. — № 4. — с. 3–31.
23. *Касавин И. Т. Конев В. А.* Трансцендентальный эмпиризм Ж. Делеза/ — Самара, 2001. — 140 с.
24. *Касавин И. Т.* Социальная эпистемология: понятие и проблемы // *Эпистемол. и филос. науки.* — Т. VII. — 2006. — № 1.
25. *Крымский С. Б.* Научное знание и принципы его трансформации. — К., 1974.
26. *Крымский С. Б., Парахонский Б. А, Мейзерский В. М.* Эпистемология культуры. — К.: Наук. думка, 1993. — 216 с.
27. *Кузанский Н.* О мире веры // *Вопр. филос.* — 1992. — № 5. — С. 29–54.
28. *Кузнецов В. Г.* Герменевтика и гуманитарное познание. — М., 1990.
29. *Кун Т.* Структура научных революций. — М., 1977.
30. *Лотман Ю. М.* Культура и взрыв. — М., 1992. — 140 с.
31. *Лайон Девід.* Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії // *Сучасна зарубіжна соціальна філос.* — К., 1996. — С. 362–380.
32. *Меерович М. И., Шрагина Л. И.,* Технология творческого мышления: *Практ. пособие.* — Минск: Харвест; М.: АСТ, 2000. — 432 с.
33. *Мей К.* Інформаційне суспільство. Скептичний погляд / Пер. з англ. — К.: “К. І. С.”, 2004. — 220 с.
34. *Мелков Ю. А.* Факт в постнеклассической науке. — К.: ПАРА-ПАН, 2004. — 224.
35. *Поликарпов В. С.* История науки и техники: Для студентов вузов. — Ростов н/Д, 1998. — 352 с.
36. *Объяснение и понимание в социальном познании.* — М., 1990.
37. *Планк М.* Религия и естествознание // *Вопр. филос.* — 1990. — № 8. — С. 25–36.
38. *Поппер К.* Нищета историцизма // *Вопр. филос.* — 1992. — № 9, 10.
39. *Поппер К.* Логика социальных наук // *Вопр. филос.* — 1992. — № 10. — С. 65–76.
40. *Принципы организации социальных систем: Теория и практика / Под ред. М. И. Сетрова.* — К.; Одесса: Высш. шк. Голов. изд-во, 1988. — 242 с.
41. *Проскурин С. А.* Глобализация как фактор поляризации современного мира // *Соц.-гуманитар. знание.* — 2001 — № 4. — С. 41–65.
42. *Рациональность на перепутье: В 2 кн. — Кн.1–2 / П. П. Гайденоко (ред.).* — М.: РОССПЭН, 1999. — 463 с.
43. *Розов М. А.* Проблемы эмпирического анализа научных знаний. — Новосибирск: Наука, 1977. — 221 с.
44. *Розова С. С.* Классификационная проблема в современной науке. — Новосибирск: Наука, 1986. — 222 с.
45. *Семенов В. В.* Воинствующий эмпиризм в философии / РАН; Пушин. науч. центр; Ин-т биофизики клетки. — Пущино, 2004. — 134 с.
46. *Семенов В. В.* Утраченная интуиция: Диалектика. Интуиция. Эмпиризм / РАН; Пушин. науч. центр. — Пущино, 2005. — 70 с.
47. *Сетров М. И.* Общие принципы организации систем и их методологическое значение. — Л., Наука, 1971. — 120 с.
48. *Сетров М. И.* Основы функциональной теории организации. Филос. очерк. — Л.: Наука, 1972. — 164 с.
49. *Современная философия науки: Знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада: Учеб. хрестоматия / Ин-т “Открыт. об-во”/А. А. Печенкин (сост.).* — 2-е изд., — М.: Логос, 1996. — 400 с.
50. *Федотова В. Г.* Практическое и духовное освоение действительности. — М.: Наука, 1992.
51. *Хилл Т. И.* Современные теории познания. — М., 1965.
52. *Юдин Э. Г.* Системный подход и принцип деятельности: Методол. пробл. современ. науки. — М.: Наука, 1978. — 391 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Теорія пізнання”.....	4
Зміст дисципліни “Теорія пізнання”.....	6
Питання для самоконтролю	19
Теми контрольних робіт	23
Список літератури	24

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп’ютерне верстання *Н. М. Музиченко*

Зам. № ВКЦ-4393

Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*

МАУП